

A KVANTITÁS-JELÖLÉS RENDSZERÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE

AZ ÉRDY-KÓDEXBEN

Dienes Erzsébet

I. A k ó d e x k e t t ő z ő t t m a g á n h a n g z ó i

Legnagyobb terjedelmű kódexünk, az 1526-ban keletkezett Erdy-kódex hangjelölésére jellemző az *aa*, *ee*, *oo*, *öö* betűk alkalmazása.*

A szakirodalom már a múlt század vége óta foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy milyen megkülönböztető szerepük van a kódexben a kettőzött magánhangzóknek, elsősorban az *ee* betűknek. E munkák többnyire együtt vizsgálják az Erdy-kódexet a hasonló helyesírási sajátosságokat mutató Jordánszky-kódexszel.

Ennek a dolgozatomnak az adatai, megállapításai az Erdy-kódexre vonatkoznak; a Jordánszky-kódexszel e cikkben részletesen nem foglalkozom.

Kezdetben általános volt az a nézet, hogy a kettőzött *ee* betű a zárt hosszú *é* hang jele. A későbbiekben azonban, főként SUHAJDA LAJOS tanulmányának megjelenése után általánossá vált az a vélemény, hogy az Erdy- és a Jordánszky-kódex a kettőzött *ee* betűvel a magánhangzó zártságát jelöli, tekintet nélkül annak hosszú vagy rövid voltára /*Az Erdy- és Jordánszky-kódex kétbetűs magánhangzói*. NyK. XXXI, 85-108, 202-224/. E véleménnyel egyetértett többek között KNIEZSA ISTVAN is /*Helyesírástunk története a könyvnyomtatás kordig*, Bp., 1952. 163/.

*E cikk I-II. részében az *ø*, *ø* hangok jeleiként a Volf-féle kiadás *ø*, *öö* betűit használom.

A kérdéssel foglalkozó szakirodalmat részletesen ismerttettem 1957-ben megjelent dolgozatomban */Az Érdy-kódex két-betűs magánhangzói és Suhajda Lajos tanulmánya. Népr. és Nyelvtud. I, 111-3/*. Ugyanott, majd az 1958-ban és 1963-ban megjelent cikkekben rámutattam: SUHAJDA pontatlan adatai és téves kutatási módszerei helytelen következtetéseket eredményeztek. Hibás megállapításainak egyik forrása az, hogy két legterjedelmesebb kódexünket: az Érdy- és a Jordánszky-kódexet együtt vizsgálta. Így természetesen nem végezhetett - s nem is végzett - minden adatot figyelembe vevő munkát, ugyanakkor adatai nem is mutatják az Érdy-kódexben fellelhető általános hangtani, helyesírási jelenségeket */Az Érdy-kódex és a Volf-féle kiadás. Népr. és Nyelvtud. II, 79-92; A nyílt rövid e-vel hangzó egytagú és többtagú szavak az Érdy Kódexben. Népr. és Nyelvtud. VII, 59-69/*.

A kódexíró saját kezű javításainak és a kódex íráshibáinak jellemző adatai alapján, valamint a helyesírástörténet tanulságait figyelembe véve azt a következtetést vonhattam le, hogy a kódex kettőzött *ee* betűi a zárt hosszú *é* hangokat jelölik. Ugyanakkor a nyílt rövid *e*-vel hangzó egytagú és többtagú szavak kódexbeli jelöléseinek vizsgálata a több mint öt ézer adat tanulsága szerint azt mutatta: az *e* betűk a magánhangzók rövid voltát jelölik. - Szóltam röviden arról is: a kvantitás-jelölést bizonyítják a kódex egészében általánosan fellelhető azon adatok is, amelyeknek fontosságára MÉSZÖLY GEDEON már 1933-ban rámutatott: a tövéghangzó utódjaként szereplő, vagy két mássalhangzó között keletkezett, tehát kétségtelenül rövid *e*, *ë* hangok ugyanis csak *e*-vel, viszont a hasonló fonetikai helyzetben lévő *é* hang *ee*-vel van írva, ha megjelöltetett a hosszúság: "z. b. *leezen, meennyen* /'im himmel'/ /1. -én/, aber *köwetween, yeweweeny*, /1. -én, -ény/; *kerezttynenek, estelenek, yelenetek, erdegek, teezeek* /1. -ék/, aber *lakozyeek, vegyeek, zolgalneek* /1. -ék/; *zeeles, kezenfeeges, feenes, bynes, bydes* /1. -ës/, aber *hytetees, fize-*

tees, metelees /l.-és/; *feghedelem, ertelem, feelelem* /l.-ëm/; *aber öleem, eseem* /l.-ém/ usw." /FUF. XXI, 70/.

— Az Érdy-kódex ezen szócsoportjának közzétételére eddig még nem kerülhetett sor. Az adatok rendkívül nagy száma miatt e közleményben is csupán utalhatok a tényre, mint a kvantitás-jelölést eldöntő egyik legfontosabb érvre.

Jelen dolgozat azt kívánja bemutatni: az *aa* és az *ee* betűkhöz hasonlóan a kettőzött *oo* és *öö* betűk is magánhangzó-hosszúságot jelölnek. A kódexbeli kettőzött magánhangzók tehát a hosszúság jelei, úgy, amint az a k a n c e l l á r i a i h e l y e s í r á s r a jellemző.

A felvetett kérdés tárgyalása előtt szükséges áttekin-
tenünk: mit mond a szakirodalom a kettőzött *aa*, *oo*, *öö* betűk-
ről. — A szerzők többnyire az Érdy- és a Jordánszky-kódex
együttes adataiból vonnak le következtetést. Elismerik ugyan,
hogy a betűkettőzés a kódexirodalomban a hosszúság jele,
sőt azt is, hogy a kódexbeli *aa*, *oo*, *öö* betűk általában a
mai hosszú magánhangzók helyén találhatók, de a betűk hang-
értékére nézve mégsem foglalnak állást határozottan. A szak-
irodalom - napjainkig - általában SUHAJDA véleményéből in-
dul ki. SUHAJDA - már idézett művében - ezeket írja: "... a
többi magánhangzónak kettős betűvel való jelölése az *ee*-k
számához képest aránytalanul csekély s oly következtelen,
h o g y n e m t u d j u k e g y e l ő r e e l d ö n t e -
n i , m i t a k a r t i t t a k ó d e x í r ó a b e -
t ű k e t t ő z t e t é s s e l j e l ő l n i : h o s s z ú s á g o t - e
vagy az illető magánhangzó valamely más sajátságát" /NyK.
XXXI, 222-3/. Továbbá: "...a kódex-írónak ezen jelölésmód-
ja különösen az *e*, azután az *a*, *o* betűkre terjed ki, ámbár
az utóbbiaknál a jelölést igen sokszor elhanyagolja, úgyhogy
a k e t t ő s b e t ű v e l v a l ó í r á s , k ü l ö -
n ő s e n a z *o*-n á l m a j d n e m a k i v é t e l e k
k ö z é t a r t o z i k" /i. m. 85/. "...az írás követke-
zetlensége miatt sem az *a*, sem az *o*, sem az *ö* hang jelölé-
sére nézve nem állíthatunk fel határozott szabályt; azon

megjegyzéssel azonban, hogy valahányszor kettősen fordulnak elő, rendszerint a mai hosszú hang helyén állanak" /i. m. 224. A kiemelést D.E. tette/. — KNIEZSA ISTVÁN: *Helyesírá-sunk története a könyvnyomtatás koráig* című művében /163/ idézi SUHAJDA véleményét. Megállapítja: "Néhány kódexünk e jeleket rendszeresen használja, ... E jelek azonban nem mindig állnak a mai hosszú hangok helyén. Ami a Jordánszky K. és Érdy K. kettős betűinek hangértékét illeti, ... S u h a j d a L a j o s beható vizsgálat után megállapította, hogy e kódexek *e~ee* jelei nem az *e* hang mennyiségi, hanem minőségi különbségét fejezik ki...Az *aa*, *oo*, *pp* jelek hangértékére nézve azonban semmiféle álláspontot elfoglalni nem mer." — KNIEZSA tehát a lényegyet tekintve elfogadja SUHAJDA megállapítását az *e*, *ee* betűkre vonatkozóan, s SUHAJDA-hoz hasonlóan ő s e m f o g l a l á l l á s t az *aa*, *oo*, *pp* /!/ betűk hangértékére nézve. A 138. lapon a táblázatban ennek ellenére ez áll — SUHAJDA cikkére való hivatkozással: "hosszú magánhangzók: *ee*, *aa*, ritkán *oo*, *pp*." — A kérdésről a szakirodalom KNIEZSA óta keveset szól. SZABÓ DÉNES: *A magyar nyelvelmékek* című munkájában /Második bővített kiadás. Tankönyvkiadó, Bp., 1959. 48/ a kérdés részletezőbb ismertetése nélkül ezt állapítja meg: "A kódex helyesírása és nyelve egyezést mutat a Jordánszky-kódexével." BARCZI GÉZA: *Magyar Hangtörténet* című munkájában /Második, bővített kiadás. Tankönyvkiadó, Bp., 1958. 61/ nem fogadja el a hosszúságjelölés elméletét. A kérdésről így foglalja össze véleményét: "Régebbi emlékeinkben egyáltalában nem, vagy csak szórványosan fordul elő, hogy egy-egy magánhangzó hosszúságát kettőzéssel jelölik. Kódexeinkben is még igen elvétve fordul elő ilyen jelenség, sőt a betűk kettőzése félreértésre is adhat alkalmat, mert pl. a Jordánszky- és az Érdy-kódex *ee*-s írását sokáig hosszúság jelölésének tartották, sőt egyesek most is annak tartják, holott SUHAJDA meggyőzően kimutatta, hogy ez a jelölés csak az *e* zártságát mutatja, ha ugyan egyáltalában jelöl valamit /NyK. XXXI, 85, 202;

de vö. DIENES: Néprajz és Nyelvtudomány I, 111./." Az 1976-ban MOLNAR JÓZSEF és SIMON GYÖRGYI szerkesztésében megjelent *Magyar Nyelvelmékek* című egyetemi tankönyv - amely egyik alapvető forrásként KNIEZSA munkáját jelöli meg - igen helyesen ezt írja: "Igen következetes az á, é hosszúságának jelölése" /185/.

A kettőzött aa betűről a kódex egészét tekintve a következőket állapíthatjuk meg: A hosszú á hangok kódexbeli jelölése nem annyira következetes ugyan, mint az é hangoké, azonban a kódex adatainak nagy száma kétséggel mutatja: bizonyos esetekben az író pontosan meg akarta különböztetni egymástól a rövid a és a hosszú á hangokat. Ha pl. egy összefüggő szövegben a kódexíró egymás után 28 esetben következetesen aa-val írja az igék elbeszélő múlt tárgyas ragozású, egyes szám 3. személyű alakjait /lataa, adaa, nyomaa, fogadaa, otalmazaa stb./, és ugyanott 26 esetben a-val jelöli az igék elbeszélő múlt alanyi ragozású, egyes szám 3. személyű alakjait /valasta, fwta, tamada, zal'a, zakada stb./, akkor nem lehet kétséges, hogy az a, aa betűkkel a rövid és a hosszú magánhangzókat kívánta egymástól megkülönböztetni. - Az aa betűk hosszúságjelölését bizonyítják a kódexíró saját kezű javításai is /Népr. és Nyelvtud. II, 79-92/. Erről a kérdésről más alkalommal kívánok részletesebben szólni.

Ebben a fejtegetésben, mint már jeleztem, az oo és öö betűk hangértékével foglalkozom. Az oo, öö betűk hosszúságjelöléseinek bizonyítására e dolgozatban felsorolom a kódex oo, öö betűket tartalmazó szavait. A 394 oo betűs adat jól mutatja: a szavakban az oo betűk csakis hosszúságot jelölhetnek. Ezt a mai magyar nyelv, a nyelvjárások és a nyelvtörténeti megállapítások adatai bizonyítják. A kódex terjedelméhez viszonyítva az adatok száma természetesen nem sok. E szavak mindegyike számos esetben íródik o-val is. Gyakran ugyanazon a lapon fordul elő a szó oo-

val és o-val jelölt változata.

Az *oo* betűket tartalmazó szavak mennyisége szinte elenyésző: tizenöt ilyen szót találtam. /A kérdésről bővebben l. a dolgozat III. részében./

Az *aa*, *ee*, *oo*, *oo* betűk alkalmazásáról azt kell megállapítanunk: Az igen rövid idő alatt - 1526-ban - készült kódexben a rövid *o* és hosszú *o* hangok közötti különbségtételt az író nyilvánvalóan nem tartotta olyan lényegesnek, mint a hosszú *o*, még inkább az *d*, de elsősorban az *e* hangok jelölését.

II. A hosszú *o* hangokat tartalmazó szavak csoportja

Hogy a kódexíró bizonyos szavakban szükségesnek tartotta a hosszú magánhangzót jelölő *oo* betű leírását, ezt igazolja a Karthausi Névtelen írásmódjának, íráshibáinak és javítási módjainak a kéziratra nézve egységesnek mondható rendszere is.

Amikor kettőzött magánhangzót tartalmazó szó került a sor végére, az író gyakran gondosabban ügyel a két betű kiírására, mint sor közben. Az *oo* betűs szavak közül pl. *huszonhét* került sor végére úgy, hogy a szó vagy éppen kifért a sorban, vagy túl is ment a megszabott sorhosszúságon: a KN mégis gondosan kiírta mindkét *o* betűt. - A 341b gótbetűvel írott szövegében egy üres rész eredetileg kimaradt a sor végén. Ide pótlólag került beírásra a *sool* szó: a hely szűk volta miatt igen apró betűkkel, de *oo*-val jelölve.

Hasonló tanulsággal szolgálhat még két, az írótól történő javítás is: a 365a *ooh* szava és a 21a *sool* szava kimaradt a szövegből. Utólag íródtak a sor elé, jellel a helyükre utalva, mindkét esetben *oo*-val.

A kódex íráshibáinak rendszerébe beletartozik többek között az a jelenség is, hogy az *ee* betű egyik tagja azért

maradt le, mert a szót a sor végén elválasztotta az író, s a következő sor elejére csak egy *e* betűt - vagy egyet sem - vitt át. - A *törweenek* szó második szótagja pl. általában *ee*-vel íródik. Az 53a *törwennek* szavának elválasztása így történik: *törwe-nnek*.

- A *neepeket* szó első szótagját a KN *ee*-vel kívánta jelölni: ezt az író saját kezű javítása is mutatja a 106a lapon /Népr. és Nyelvtud. II, 85/. Az 598b szava így választódik el: *ne-pekét*. /E szót VOLF tévesen *ee*-vel közli/.

- Két hasonló helyzetben lévő szóban azonban a KN gondosan kiírta mindkét *o* betűt. A 422a *al-ool* és a 222a *hoo-heer* szavaiban tehát minden bizonnyal jelölni kívánta a magánhangzók hosszúságát.

A KN írásrendszerében fellelhető az a jelenség is, hogy ha a szövegben egymáshoz viszonylag közel, azonos hangtani helyzetben ugyanazon magánhangzó rövid és hosszú változata /*a-d*, *e-é*/ szerepel, az író a jelentésbeli különbség miatt gondosabban ügyel a hosszúság megjelölésére. Az *o-oo* hangpárookra nézve ilyen eset a 229a két adata: "fegheych meg enghemet ez Maftany nyomorw[agban *el fogyatkozoot*,"; "Es mykoron latta vona petert, hogy mynd halalyg *el fogyatkozot* vona,".

Az író javításrendszerére jellemző, hogy ha a kettőzött magánhangzó /*aa*, *ee*/ egyik tagjának leírása elmaradt, azt olykor pótolja: általában a szó fölé írja a betűt /Népr. és Nyelvtud. II, 79-92/. - Az *o* hangot megjelölő szavak közül kettőben ezzel a javítási móddal is találkozunk. Az 535b *latook* és az 574b *latook* szavából eredetileg kimaradt az egyik *o* betű. Az író az *o* fölé p ó t l ó l a g m i n d k é t e s e t b e n o d a í r t m é g e g y o - t.

Az *oo* betűt tartalmazó szavakról szólva SUHAJDA az Erdy-kódex négy adatáról megjegyzi, hogy azokban a mai rövid *o* helyén *oo* fordul elő. E szavak a következők: *oolaz*, *oorfoot*, *ooth*, *soolgal*. E négy - valóban meglévő - adat

semmiképpen nem bizonyíthatja, hogy a kódexben fellelhető további 390 szó *oo* betűi, nem a hosszúságot jelölik. — Hogy a kérdéses szavakban a hosszú *ó* előfordulása egyébként sem egyedülálló jelenség a régi magyar nyelvben és a nyelvjáráásokban, azt a következő adatok mutatják: NySz. II, 1138: *órsó* MA: Bibl.I.574; 1156: *ooth*: ibi KulcsC. 43; III, 291: Közmondások: "szólgának" /SzD: MVir. 415/; 296: Szólások: "s z ó l g á l t a t" /Misk: VKert. 25ob/; 297: "szólgája" /Misk: VKert. 105/; 297: "oda szólgáltassanac" /Com: Jan. 105/. MTSZ: *órsó* Udvarhely m. Olasztelek; *óssó* Székelyföld /II, 23/. — BÁRCZI GÉZA: *Magyar Hangtörténet* című munkájában /Második, bővített kiadás. Tankönyvkiadó, Bp., 1958. 155/ ezt írja a szótagzáró *l* nyújtó hatásáról: "Különösen gyakori...a szótagzáró *l*-nek a megelőző *o*, *ö*, *u*, *ü*-re gyakorolt nyújtó hatása, pl....Lépes: PTükör I, 278: *szólga* stb...".

Az alábbiakban felsorolásra kerülnek a kódex *oo* betűs szavai, ahol tehát az *oo* betű a hosszú *ó* hangnak a jele. A szócsoporthoz a Volf-féle kiadás alapján állítottam össze. Az írásmódot a kéziratban ellenőriztem. /A 213a *dysnot* adatát VOLF tévesen *oo*-val közli/. A felsorolásra kerülő adatokban megtartottam a Volf-féle kiadás betűit. A sajtóhibákra nem utalok; a kérdéses szavakat a kézirat jelöléseinek megfelelően közlöm. — Lehetséges, hogy a kéziratban még több szó is tartalmaz *oo* betűt. E tényről azonban, éppúgy, mint sok más egyéb kérdést is, a kódex hatalmas anyaga miatt csak egy kritikai kiadás tisztázhatná.

1. Egytagú szavakban

hó 'nix': *hoo* e[[few 18b, feyeer mynt az *hoo* 311b, az *hoonak* feyeer[[feeghehez 347a 2x, az *hoonak*...twlaydon[agarol 454a;

hó 'mensis': beyth ma[*hoonak*...napyaan 103a;

jó: *yook* 16a, 556b, *yool* 388b, 428a, *yoot* 18b, 19b, 25b,

52a, 81a, 81b, 85a, 152a, 153b, 168a, 240b, 251a, 276b, 279b, 346a, 360b, 381a, 493a, 540b, 541a, 553a, 556b, 603b, 605b, 611a 2x, 612a, 644a, 662b 2x, *yooth* 137b, 249b, 254a, 256a, 257a;

kór: *khoor* betegh 514a, ez *zeghen koor* vylagot 210b, vala egy nyawalyas *koor* poklos azzonyallat 277b, *koor* betegh az ellenfeegh 326a, *koor* termeezetet veen 390b, egy nyawalyas *koor* betegh 527a, az *zegheen koor* betegh 593a, az *zegheen koor* /a kéziratban tévesen: *kódr*; a betúk fölöött igen halvány vonások láthatók/ 611a, eegy *zegen koor* beteg 626b, myndden *koorffagbelyeket* 370b, három eztendey *koort* 527a;

ló: az tokos *loo* 634b;

mód: *regula* es *mood* zerent 255b, *secularis mood* zerent 504b, *mooggyaat* 97b;

ó 'vetus': *oo* *törweenbely* 491a, *ooh* *törween* 38a, 646b, *ooh* *törween bely* 530a, *ooh...törween bely* 343b, 610a, *ooh* *törweenbely* 74b, *ooh* *törwenbely* 226b, *ooh* *terweenbe* *Abe*/ 137a, *ooh* *terweenben* 136b, 137a, 228a, *ooh* *terweenben* valo 141b, 162b, *ooh* *terwenben* 273a, *ooh* *törweenben* 42a, 59a, 75a, 350a, 459b, 471a, 646b, *ooh* *törwenben* 142a, 227b, 588b, *ooh* *törweenböl* 15b, 48a, az *ooh* *törween* *kenyben* 365a, *ooh* *terweennek* 346a, 659a, *ooh* *törweennek* 334b, 459b, *ooh* *törwennek* fölöött 53a, az *ooh* *törweenzerent* 423b, *ooh* *terweenth* 119b, *ooh* *terwent* 226b, *ooh* *törweent* 560a, *ooh* *törwent* 53a;

ód: *ood* el ewvedet 265b;

ón: *oon* 658b, *oonath* 436a, az ereff vaf *kynnyebben* lehethne *oonnaa* 215b, *oonof* *edeenben* *Abe*/ 336a, *oonos* botokkal 468b;

ott: Vala nemynemew *kew ooth* 226b;

óv: *ooyya* 526a, meg *ooyaak* magokat 658a;

só: *foof* 420b;

szó: *tykzoo* koron 5b, *pwztaban* *keyayto zoo* 24b, *göörök zoo*

62a, ez *zoo* 72b, ifteny *zoo* 72b, *zoo* fogada[bol 77a, *zoo* vy[felew 77b, pwztaban kyayto *zoo* 110a, Ez *zoo* wtan 202b, Ez *zoo* halwan 204a, az *zoo* halwan 214a, [ydo *zoo* 231b, Az *zoo* wtan 314b, pwztaban keyayto *zoo* 347b, az *zoo* 348a, embery *zoo* zerent 564a, *zoo* bezeed 573a, az te *zood* 380a, angyaly *zook* 402b, *zoom* 18b, *zoonaal* *kyl* 348a, *zoonaal...kyl* 348a, *soot* 203b, 310a, 375a, 616b, *sool* 5a, 21a, 27a, 28a, 29a, 31a, 49b, 58b, 70a, 73a, 75b, 114b, 122a, 129a, 144a, 146a, 149b, 161b, 171a, 180a, 182a, 186b, 195a, 210a, 223b, 246b, 294b, 327b, 330a, 341b, 342b, 343a, 366b, 379b, 380b, 381a 2x, 415b, 418a, 453a, 507b, 516b, 518b, 523b, 581a, 608b, 611a, 618a, 620a, *sool* vala 128a, 172a, 339b, 345a, 541a, 609a, *soola* 347b, 483b, *soolt* vona 363a, *sooly* 203b, *sool'* 429b, *sool soloo* procatorawaa 660a, az *my soolzoloynk* 600b, *sool zoloya* 453a, 530a, *soolzokat /igy!/* 23a, *soozolwnk* 574b, *sool zolonkaa* 648a, *sool zolot* 166b, kynek *soo* vala newe /?/ 436b;

tó: *allo thoo* 264a, hala[*thoo* 290a, egy *allo thoo* mellee 570b, az *thoo* mellet 265a, az *thoo* zelen 265a, egy *vyzes toot* 185b, egy nagy dohoz *allo tooth* 311b, egy *too* fenekben 243a;

tót: *toot* orzagban 401a;

2. Többszavas szavak első, második vagy harmadik szótagjában

adó: az *adoot...megh* fyzeteetők 322a, az *adoot... Zeedyk* vala 552a, *kykōn* veeznek *adoot* 552b;

ajtó: az *aytoo* előt 483b, *aytood* előt 191b, *aytoon* 118a, 247a, *aytoot* 241a, 642b;

alól: *eennen aloom* 141b, I[tennek yga[aga *aloom* 422a, az *feld aloom* 446b;

ásó: *afoot* 193a, *afooth* 186a;

bíró: *byroot* 39b;

cipő: *cypoo* 192a, *Cypoot* 192a;

csomó: *chomoot* 552b;

disznó: az te *dysznood* 213a;
hajó: *hayoot* 447b;
hazul: Ennen *hazool* 168a, ennen *hazool* 246a, Onnan *hazool* 512a, ennen *hazool* 643a;
hóhér: *hooheer* 222a, *hoohernek* 221b;
Hugó: zent *hwgoot* 636b;
koporsó: *koporfook* 590b, *koporffook* 8a, *kew Coporfoot* 656a, *koporfoot* 412b, 625a, *koporfooth* 177b, *koporffoot* 177b, 229b, 292b, 486a, 487b;
koszorú: hoza keth zeep rofa *kozorooketh /igy! /* 258b, *kozoroot* 464b;
László: *lasloot* 396a, 399b;
mankó: *mankoot* 633b;
olasz: *oolaz* orzag bely 261b;
orsó: *oorfoot* 414b;
szolgál: *soolgal* 381a;
tanú: ez choda latafnak akara byzon *tanoot* kerefny 247b;
utolsó: Ez *wtolffook* 130a, *wtolffook* 130b 2x;
vagyunk: my *vagyoonk* 382b;
zászló: *zastoot* 548a;
zsidó: *Sydook* 288b, 291b, 336a, *fydook* 128a, 189b, 218b, 336a, 349a, 424b, 486a, 575a, *zydook /igy! /* 189b;

3. A tárgyas ragozású, kijelentő mód, múlt idejű, többes szám első személyű igealakok

hallók: *hallook* 57a, 256a, 354a, 461b, 574a, *Megh hallook* 48a, *meg hallook* 9a, 53b, 68a, 97a, 370a, 454a, 473a, 482a, 517a, 526b, 535b, 576b, 589b, *megh hallook* 122a, 481a, 491b, 493b, 601b;
látók: *latook* 55a, 114a, 120a, 535b, 574b;
mulatók: *el mwlatook ewket* 311b;

4. A tárgyas ragozású, feltételes mód, jelen idejű, többes szám első személyű igealakok

akarnók: *Akarnook* 188a, *akarnook* 189a, 504a, 534b, 578a;

gondolnók: ha *meg gondolnook* 614b, 673b;
 írnök: ha...*meg yrnook* 625a;
 kárhoztatnók: *karhoztathnook* 188b;
 látnók: *meg lathnook* 404b;
 láthatnók: nem *lathatnook* 608a;
 magyaráznók: *megh magyaráznook* 590a;
 óhatnók: *meg* nem *ohatnook* 553a;
 találnök: *talalnook* 596a, 613b;
 távoztathatnók: *el* nem *tawoztathatnook* 553a;
 utálnók: ne *wtalnook* *meg* 71a;
 utálhatnók: *meg wtalhatnook* 673b;

5. A különféle grammatikai funkciójú -ó, -ő képzős melléknévi
 igenevek és toldalékos alakjaik

alamyfnálkodoo zent Iános 463b, *Aldozoo* mafoð napyaan 498a,
 pokolnak *gyoytoo* tyzeetewl 316b, Le vereteek az *haborgatoo*
 208b, ez feldőn *lakozoo* neepeknék 9b, az pwztaban *lakozoo*
 wdwbán 248b, azon *lakozoo* neepeket 253b, ez vylagon *lakozoo*...
 embőőők 459a, dychőfeegben eelő *lakozoo* angyaloknak ynnepőket
 553b, az ott *lakozoo* nepeket 598b, ott *lakozoo*...nepeknék
 656b, Iften *latoo*...angyaloknak...karokban 559a, yewendő
mondoo proffetakhoz 354b, *parancholoo* angyaloknak karokban
 490b, *ragadozoo* farkaſbol 372a, *zaporoytoo* magtalanſaag 437b,
 meezzel *zoloo* zent Bernald doctornak 500a, *zool zoloo* pro-
 catorawaa 660a, Moyſeſnek...*tanoytoo* zekyben 228a, feelelmes
 awagy *tantorgoo* 27a, yay ez *meg tantoroytoo* vylaghnak 552b,
 peldaat...vehet...myndden zyzeſfeeg *tartoo* 640a, myndden
 yozyaa /igy!/ *tartozoo* ffyaynak 33b, ew hozyaa *tartozoo*
 ...pyſpekekkel 396a, *wralkodoo* angyalok 115a, *wralkodoo*...
 dyczőfeeghnék haza 140b, *vylagofoytoo* malazttyaban 62b,
vylagofoytoo twdomanyaát 85a-b, mondatyk byzonſaggal *vyla-*
gofoytoo 588a, *megh vylagofoytoo* malazttal 615b, eegy
akarook...leeznek 618b, *haylandőok* 133b, eeg *kewanook* leeznek
 618b, haraghban *lakozook* 235b, pwztaban *lakozook* 242a, ez

vylaghnak vezedelmeeben *lakozook* mellet 487b, halarra *meltook* 78b, dycherettre *meltook* 273b, nagy eerdemre leznek *meltook* 320a, *meltook* leenneenek 459a, az hamyff *mondook* 391a, *tystartook* kőzöt 77b, az penitencia *tartook* kőzzee. 195a, az zeghenfeeg *tartook* 354a, penitencia *tartook* 524b, ew hozyaa *tartozook* 66a, yraf *twdook* 416a, *keepwtalook* 109b, 136a, enghedetlenek es *meg wtalook* 550a, tawol *valook* 248b, alaab *valook* leeznek 354b, elfew reenden *valook* 511a, yoknak ellene *valook* leegyenek 573a, vygh kedwel *adoot* zereth wr iften 463a, az wygh kedwel *adoot* zerety 463b, bozzw *alloot* 434a, zentfeeg *arwloot* 468b, enghemet ... *el fogyatkozoot* 229a, az *gyonoot* 260b, az ew hozyaa *hafonloot* 180a, Ifteny *karomloot* 207b, 288a, *pwztoytoot* 644a, penitencia *tartoot* 434a, *tekozloot* 644a, ellene *valoot* 122b, neky *valoot* 625b, *meg valtoot* 90a.

III. A h o s s z ú ő h a n g o k a t t a r t a l m a z ó s z a v a k c s o p o r t j a

Az adatok száma csekély ugyan, ennek ellenére szükséges a kérdéssel, illetve a nyelvészeti szakirodalom ide vonatkozó legfontosabb megállapításaival röviden foglalkozni. Az egyes munkák adatai ugyanis eltérnek egymástól abban a kérdésben, hogy a Volf-féle kiadás ő, őő betűi milyen kódexbeli betűknek felelnek meg, illetőleg hogy az ő, ő hangok jelölésére milyen betűk találhatók az Erdy-kódexben. Ugyanakkor a szakirodalom - VOLFtól napjainkig - nem mindig a valóságnak megfelelő tényeket rögzíti.

A kérdésről a kézirat egészére nézve a következők mondhatók el: A kódex írásrendszerére jellemző, hogy az ő, ő hangokat az ew betűkapcsolat mellett általában a fölül mellékleles, egy vonással jelölt ő /*öö*/ betű jelöli mind a folyóírásban, mind pedig a gótbetűs írásban. Van azonban a kéziratban egy v i s z o n y l a g r ö v i d r é s z , a m e l y b e n m á s j e l ö l é s e k e t i s t a l á l h a t u n k .

E szövegrész kezdete minden kétséget kizáróan megállapítható. Egy üres lap után, a 103. laptól kezdődően az σ , δ hangokat jelölő mellékjeles betűket a szöveg írója többféleképpen formálta meg. A vonás olykor csak a betű fölött $/\delta/$, gyakran azonban alul és fölül $/\delta/$ helyezkedik el. A betű alatt vagy fölött sokszor csupán egy pont van a vonás helyett $/\delta$, δ , $\delta/$, máskor nem egy, hanem két vonás látható a betű fölött vagy alatt $/\delta\delta$, $\delta\delta$, $\delta\delta/$. E szövegrészben nem egységes az σ -, δ -féle betűk kialakításának módja sem. A mellékjelek elhelyezése, megformálása szemmel láthatóan attól is függött, hogy a szöveg lassúbb vagy gyorsabb ütemben íródott. Az egyik - nyilvánvalóan sietve készült - részben találtam két olyan felületesen írott, igen apró betűt is, amelyikről lemaradt a felső pont vagy vonás; sőt találtam két olyan szót is, amelyekben σ szerepel az σ hang jeleként: a mellékjeleket tévedésből elmulasztotta kitenni a szöveg írója. Lehetséges, hogy akadnak még ilyen betűk a kérdéses szöveg elnagyoltabb írású részeiben. - Az σ -, δ -féle betűknek ez a tarkasága azonban a kéziratban kb. 30-40 lap után kezd megszűnni, majd lassan ismét általánossá válik - a folyóírásban és a gótbetűs írásban egyaránt - a fölül mellékjeles $/\delta/$ betű használata. A gótbetűs szövegrészekben azonban helyenként később is megjelenik a csak fölül mellékjeles $/\delta/$ betű mellett az alul-fölül mellékjeles $/\delta\delta$, $\delta\delta/$ betű is. /Itt jegyzem meg: E cikk II. részének adataiban a Volf-féle kiadás szerinti δ betűknek a kéziratban m i n d e n ü t t δ b e t ű k f e l e l n e k m e g. Kivétel a kérdéses szövegrészből, a 142a lapról való szó δ betűje/. - Ugyanezen szövegrészben találhatunk még több olyan nyelvi-helyesírási sajátosságot is, amely a kézirat egészére általában nem jellemző. A kérdés feltétlenül figyelemreméltó. E szövegrész nyelvi sajátosságainak taglalása, a kézirat egészével való összevetése és az esetleges következtetések levonása azonban már túlmutat e dolgozat keretein: minderről más alkalommal kívánok beszélni.

Tekintsük át: mit mond a kérdésről a szakirodalom.

1. VOLF GYÖRGY 1876-ban adta ki az Érdy-kódexet a Nyelv-
emléktár IV-V. köteteiben. A nyomtatott szöveg *ew*, *ö*, *öö*
betűi a kézirat *ø*, *ø* hangokat jelölő betűinek felelnek meg.
Az Előszóban VOLF ezt közli: "A kiadásunkbeli *ö*-nek /*ö, ø*/
az eredetiben *ó*, ...felel meg" /XVI/. VOLF - mint a XIV. la-
pon írja - a 103. laptól kezdődő részben a kézirat egészé-
hez viszonyítva észlelt ugyan némi különbséget, de végül
is csak azt állapítja meg, hogy "az orthographia tökéle-
tesen összevág."

2. VOLF után ZOLNAI GYULA: *Nyelvemlékeink a könyvnyom-
tatás koráig* című, 1894-ben megjelent művében ezt írja: "Az
ø hangot általában csak fölül vonásos *ø*-val jelöli ugyan, de
a rideg írásban, jobban megtekintve, az alsó vonáskát
is megtalálhatjuk, mint a Jordánszky-Codexben. Használja
rá e mellett, mint codex-rokona, az *ew* kapcsolatot is" /240/.
Ezután ZOLNAI szemléltetés céljából két szövegrészt idéz.
Az Érdy-kódex 495-98. lapjairól való szöveg-szemelvény "be-
tűszerinti olvasása"-ban a kézirat egészére jellemző *ø* be-
tűk találhatók. Az Érdy-kódex 140. lapjáról készült hason-
más azonban a kérdéses szövegrészből való. Itt még a folyó-
írásban sem vált egységessé az *ø*-féle betűk megformálása:
az *ø* mellett van *þ* is. A nagybetűknek e lapon látható írás-
módja sem jellemző a kódex egészére /*þ*/.

ZOLNAI a két szövegrész betűi közötti különbségeket
nem vette észre, de VOLFtól eltérően - igen helyesen - szól
a kódexbeli *ø* betűk mellett az *þ* betűk meglétéről is, noha
szerinte ez utóbbiak csupán "a rideg írásban" lelhetők fel.
Ugyanakkor - helytelenül - az egész kódexre nézve általáno-
sítja - a nagybetűs írás esetében - az *þ* betűk használatát.
Téves megállapításainak az a forrása, hogy a kérdéses szöveg-
résznek és a kódex másik fejezetének egy-egy részletét együtt
vizsgálta, s a két szövegrész hangjelöléseiből a kódex egé-
szére vonatkozóan együttesen vonta le következtetéseit.

3. SUHAJDA LAJOS fentebb már idézett cikkében a kérdés-
re igen röviden tér ki. Ezt írja többek között /NyK. XXXI,

90-1/: "...az *a*, *o*, *ö* kettőzése az *ee* mellett elenyésző csekély, a miből kitűnik, hogy a kódex-író vagy másoló csakis az *e*-féle hangok között akart valami különbséget tenni."

SUHAJDA cikkéből mindvégig kiderül, hogy a kéziratot nem tanulmányozta. Nem szól pl. az Erdy-kódex írójának kétségtelenül megállapítható saját kezű javításairól, sőt tagadja is, hogy ilyenek lehetnek a kódexben. - Ily módon érthető, hogy nem foglalkozik azzal a kérdéssel: milyen kódexbeli betűket jelölnek a Volf-féle kiadás *ö, öö* betűi.

Az *öö* betűs szavakról szólva a 89. lapon felsorol kilenc adatot azzal a megjegyzéssel, hogy ezek a kódexben fellelhető *öö* betűt tartalmazó szavak. A c i k k b e n k ö z ö l t k i l e n c s z ó b a n a V o l f - f é l e k i a d á s s z e r i n t i *öö* b e t ű k t a l á l h a t ó k . - SUHAJDA munkájában sehol nem beszélhetünk az adatok pontos összeállításáról: itt sem. - A kódexben ugyanis a Volf-féle kiadás alapján t i z e n n é g y *öö* betűs szó van, Ezek a következők: *ew labay elööt* 213a, ez *el/öötth* 249a, *eröötth* veezen 524b, *extendööt* 6a, *ydöök* 307b, 512b, *ydööt* 183b, 503a, 529b, *ydöötth* 327b, *yewendööt* 207a, *meenyekzööt* 397a, *mezöön* 129a, *meg gyözhethöök* 188a. A k é z i r a t b a n m i n d a t i z e n n é g y s z ó b a n *öö* b e t ű v a n . - Magam a kézirat olvasása közben találtam még egy *öö* betűs adatot: *ydööt* 252a. Ezt a szót a Volf-féle kiadás *ö*-vel jelöli. - Lehetséges, hogy a kéziratban még több *öö* betűt tartalmazó szó is akad. Ezt - éppúgy, mint több más hangtani, helyesírási kérdést is - a kódex nagy terjedelme miatt számszerűleg, teljes pontossággal csak egy kritikai kiadás tisztázhatná.

A tizenöt *öö* betűs adatból messzemenő következtetéseket levonni természetesen nem lehet. Az azonban nem kétséges, hogy az *öö* betűk e szavakban c s a k i s h o s s z ú - s á g o t j e l ö l h e t n e k , éppúgy, mint az *oo* /=*ö*/

betűk, noha e szavak mindegyike szintén számos esetben íródik *Ń*-vel.

4. KNIEZSA ISTVÁN: *Helyesírádsunk története a könyvnyomtatás kordig* című művének az Érdy-kódexre vonatkozó adatai a Volf-féle kiadásból valók. A kéziratot KNIEZSA nem tanulmányozta. A Bevezetésben /i.m.8/ megállapítja a következőket: "...kódexeink többsége csak a Nyelvelmléktárban van kiadva, ennek a kiadási elvei szerint pedig majdnem minden lényeges jel valami más, a kódexben teljesen ismeretlen jellel van átírva. Ez az érthetetlen elv sokszor nagyon nehéz helyzet elé állítja a kutatót.... Sőt az I-III. kötetben még a betű- és hangátírás is folytonosan keveredik egymással. Ezért helyesírástörténeti kutatásokra úgyszólván teljesen alkalmatlan. Szerencsére e kódexek részben megbízhatóbb kiadásokban is megvannak, részben eredetijüket a budapesti közkönyvtárakban őrzik és így módom volt a NyT. adatait az eredetiekkel összevetni. Természetesen MĚSZÖLY GEDEONnak már szinte paleografikus hűségű kiadványából dolgoztam fel a Bécsi K. -et, ...". KNIEZSA a továbbiakban felsorolja azokat a kódexeket, amelyeknek kéziratát ellenőrizte: az Érdy-kódex nem szerepel közöttük. Amint írja /8/: "...a többinél kénytelen voltam a NyT. kiadására támaszkodni. Szerencsére azonban ezek a kódexek a NyT. későbbi kötetében vannak kiadva, amikor az átírás már szorosan a betűkre korlátozódott."

Ez utóbbi megállapítás az Érdy-kódex esetében nem fogadható el. Az *Ń*, *Ń* hangokat jelölő betűket pl. egységesen az *Ń*, *ŃŃ* betűkkel írja át a kiadás. VOLF az Előszóban nem jelzi a kérdéses szövegrész és a kézirat egészének hangjelölése közötti különbségeket; ugyanott nem szól arról sem, hogy a folyóírásban használatos *Ń* betűkön kívül a gótbetűs szövegrészekben az *Ń* betűk mellett olykor fellelhetők az *Ń*, *Ń* betűk is az *Ń*, *Ń* hangok jeleként.

KNIEZSA az Érdy-kódexre vonatkozó hangtani megállapításait a VOLF-féle kiadás adatai, valamint ZOLNAI, illetőleg SUHAJDA munkája alapján összegzi: az utóbbiakat forrássokként meg is jelöli /i.m. 138, Jegyzet 139, 143/. KNI-EZSA adatai a következők /i.m. 138/: "ø, ø: *ø, ø* /nagyobb betűknél/, *ew*"; "hosszú magánhangzók: *ee, aa*, ritkán *oo, pp*". Ugyanott /138/ a 143. lábjegyzet SUHAJDA cikkére utalva jelzi: "az *pp*-k felsorolása /összesen 9/....". Végül a 152. lap 13. lábjegyzetében ez áll: "/csak a nagyobb betűkkel írt szövegrészekben/ előforduló *ø* betű...".

A fentiekből nyilvánvaló: KNI-EZSA az *ø, ø* hangok jelölésére vonatkozó adatokat részben VOLF-tól, elsősorban azonban ZOLNAI-tól vette át. Érthetetlen viszont: honnan származik KNI-EZSÁnak az a téves megállapítása, hogy az Érdy-kódex a hosszú *ø* hangok jelölésére az *pp* betűket használja. Amint már szó volt róla: mind a tizenöt /nem kilenc! / adat *øø* betűt tartalmaz, éppúgy, ahogyan a kódex egészében is a fölül egy vonással jelölt betű /*ø*/ használatos. /Kivételt jelentenek a kérdéses szövegrész hangjelölései, valamint a gót-betűs szövegrészekben helyenként fellelhető *ø, ø* betűk/. - SUHAJDA cikkében viszont - mint tudjuk - *øø* betűk vannak. - Talán ZOLNAI összegezéséből tévesen kiindulva következtetett arra KNI-EZSA, hogy a csak alul mellékjeles betűk is fellelhetők a kódexben, illetőleg hogy az *pp* használatos az *ø* hang jelölésére. Lehetséges az is, hogy sajtóhiba következtében kerültek az *øø*-k helyére *pp* jelek.

5. KNI-EZSA ISTVÁN megállapításaiból indult ki FARKAS VILMOS, amikor az Érdy-kódex *ø, ø* hangjainak jelöléseit összegezte /*Helyesírásunk hangjelölés-rendszerének története*, Bp., 1971/. Az i.m. 23., 31. és 63. lapjain ezek olvashatók: "...*ø, ø, ew*;" "...*ew, ø, ø*;" "*ew, ø, ø*". Amint látjuk: a KNI-EZSA által tévesen jelölt *pp*-nek itt rövid változata, az *ø* is szerepel az *ø, ø* hangok egyik kódexbeli jeleként.

Itt kell megjegyezni: KNIEZSA ISTVAN és FARKAS VILMOS műveiben a Jordánszky-kódex δ , σ hangokat jelölő betűire vonatkozóan is téves adatok szerepelnek. - KNIEZSA a Jordánszky-kódexről szólva is hivatkozik ZOLNAI GYULA és SUHAJDA LAJOS munkáira. - ZOLNAI idézett művében ez olvasható a Jordánszky-kódexről /210/: "Az δ hangot alul-fölül vonásos ϕ -val, ew -vel vagy \tilde{w} -vel /illetőleg \tilde{w} -vel/ jelöli." - ZOLNAI megállapításai megfellelnek a kézirat adatainak. Az ϕ -vel való jelölést jól mutatja Zolnai munkájában a 218. lap után következő hasonmás is, amely a Jordánszky-kódex 40. lapjáról készült. - SUHAJDA idézett cikkében /NyK. XXXI, 89, 224/ négy olyan szót közöl a Jordánszky-kódexből, amelyekben kettőzött $\delta\delta$ betűk /SUHAJDA jelölése!/találhatók. - KNIEZSA munkájában a táblázatban /134/ ez áll: " δ , σ : ρ , ew / δ /". - A táblázatban tehát nem szerepel a Jordánszky-kódex kéziratára jellemző ϕ betű. Az alul-fölül mellékjeles betű / ϕ / helyett KNIEZSA alul és fölül mellékjeles betűkről / ρ és σ / ír. Ugyanott /134/ a hosszú magánhangzókat jelölő kettőzött ee , aa , oo betűk sorában nem szerepel a hosszú σ hangot jelölő kettőzött betű. - A táblázat adataitól eltérően KNIEZSA az i.m. 152. lapján /Jegyzet 13/ már szól a Jordánszky-kódex ϕ betűjéről. Többek között ezeket írja: "Hogy a Jordánszky K. ϕ jele ...a lengyelből származik-e, megállapítani nincs módomban." Majd: "Ami az Erdy K.-et illeti, kétségtelen, hogy az Erdy K. írója ismerte, sőt használta a Jordánszky K. bibliafordítását; a nála...előforduló ϕ betű lehet a Jordánszky K.-ből való átvétel is." - Arról a kérdésről azonban: van-e σ hangot jelölő kettőzött betű a Jordánszky-kódexben, KNIEZSA itt sem szól.

A kézirat tanulságai szerint: van a Jordánszky-kódexben hosszú σ hangot jelölő kettőzött betű. - A SUHAJDA cikkében közölt négy adat közül három fellelhető a jelzett he-

lyeken a kódex kéziratában: mindhárom szó alul-fölül mellékjeles, kettőzött betűvel írva. Az adatok a következők: vődd awagy fffayd 32a₁₁; Az őőz ember előt 105₂₃; zelőőknek bora 275₂₁. /Az idézeteket az 1888. évi Toldy-illetőleg Volf-féle kiadás betűivel és lapszámaival közlöm/. - A szavakban a k e t t ő z ő t t b e t ű k nyilvánvalóan a h o s s z ú s á g j e l e i . Lehetséges, hogy a kéziratban a fenti adatokon kívül még több olyan szó is található, amelyben a kódexíró a hosszú σ hangot betűkettőzéssel kívánta megjelölni.

FARKAS VILMOS idézett művének táblázataiban a KNIEZSA által tévesen, illetőleg hiányosan közölt adatok találhatók: " ρ / δ /, ew;" /23/, "ew, ρ / δ /;" /31/, "ew, ρ / δ /" /63/.

6. Az 1976-ban MOLNAR JÓZSEF és SIMON GYÖRGYI szerkesztésében megjelent *Magyar Nyelvelmékek* című egyetemi tankönyv a táblázatok adatainak forrásaként szintén KNIEZSA művére hivatkozik. Az Érdy-kódexről szóló fejezet Helyesírási Kulcsában ez olvasható: " σ : δ δ , ρ , ew /=? \ddot{u} /, $\rho\rho$ " /i.m. 185/. - Az alul-fölül mellékjeles kódexbeli ϕ betűről nem történik említés, ellenben az δ mellett van ρ is, az $\delta\delta$ helyett pedig az $\rho\rho$ szerepel. - Az ρ , $\rho\rho$, mint már szó volt róla: n i n c s m e g az Érdy-kódexben.

Mindebből látható: a nyelvelmékek betűhű kiadása elengedhetetlen feltétele a megbízható hangtani és helyesírástörténeti kutatásoknak. A pontatlan átírások ugyanis helytelen következtetések, megállapítások forrásaivá válhatnak. Fontos a kódexek íráshibáinak, javításainak megjelölése is a kódexkiadásokban, úgy, ahogyan azt MÉSZÖLY GEDEON is tette a Bécsi Codex kiadásában /Új Nyelvelméktár/.

Összegezeként elmondható: Az Érdy-kódex oo, $\delta\delta$ betűi helyén ma általában a hosszú δ , σ hangok állanak. A nyelvtörténeti megállapítások tanulságai is azt mutatják, hogy a kettőzött oo, $\delta\delta$ betűk semmiképpen sem jelölhettek mást e kódexben, mint hosszúságot. Ha pedig ezen magánhangzó-

kettőzéseket a hosszúság jelölésére használta a kódex írója, ez azt is bizonyítja - sok más ténnyel együtt - , hogy a kettőzött *aa*, *ee* betűk is csak a hosszúság jelölésére szolgálhattak.

ZU EINIGEN PROBLEMEN DES SYSTEMS DER QUANTITÄTS-

BEZEICHNUNG IM ÉRDY-KODEX

von

Erzsébet Dienes

- Die buchstabengetreue Ausgabe der Sprachdenkmäler ist eine unerlässliche Voraussetzung der Zuverlässigkeit phonetischer und rechtsschreibungsgeschichtlicher Forschungen. Die ungenauen Umschreibungen können Anlass zu falschen Folgerungen und Feststellungen geben. Aus demselben Grund ist es wichtig, die Schreibfehler und Verbesserungen in den Kodizes in den Kodexausgaben als solche zu kennzeichnen. - Auf Grund von ungenauen Daten, falschen Forschungsmethoden und veralteten lautgeschichtlichen Kenntnissen sind schon Anfang dieses Jahrhunderts mehrere unbegründete Feststellungen über die Érdy- und Jordánszky-Kodizes entstanden. - Vom Lautwert des Buchstaben *ee* im Érdy-Kodex wurde fälschlicherweise angenommen, dass er - wenn er überhaupt etwas bezeichnet - ein geschlossenes *é* ist. Auch den Buchstaben *aa*, *oo*, *óó*, wurde ihre qualitätsbezeichnende Funktion abgesprochen. Diese Feststellungen sind auch von Arbeiten moderneren Datums übernommen worden, die so zur Quelle von mehreren falschen - auch heute noch gültig geglaubten - phonetischen Feststellungen wurden. - Die Fachliteratur enthält bis heute falsche Angaben über die Buchstaben mit dem Lautwert *ø*, *ø* im Érdy-Kodex. - Auf Grundlage der Angaben des Érdy-Kodexes kann man feststellen, dass seine Buchstaben *ee* geschlossenes langes

é, seine Buchstaben e kurzes e, ë bezeichnen. Diese Tatsache wird durch die eigenhändigen Verbesserungen des Kopisten, durch die charakteristischen Schreibfehler des Kodexes und durch die Rechtsschreibungsgeschichte untermauert. - Auch die Buchstaben aa, oo, dd des Érdy-Kodexes bezeichnen die Länge der Laute: dies wird durch die heutige ungarische Sprache, durch die Dialekte und durch sprachgeschichtliche Daten bezeugt. Die Doppel-lauten des Kodexes sind also Längebezeichnungen, wie das für die Kanzleirechtsschreibung charakteristisch ist.